

УДК 332.834

Н.О. ВОЛГІНА

Харківська національна академія міського господарства

МОДЕРНІЗАЦІЯ І РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Розглянуто сучасний стан водопровідно-каналізаційного господарства, висвітлено проблеми розвитку інфраструктури водопостачання та водовідведення по моделі державно-приватного партнерства, з урахуванням специфіки ВКГ запропоновано схеми залучення довгострокових фінансових ресурсів у модернізацію та розвиток об'єктів водопостачання та водовідведення.

Рассмотрено современное состояние водопроводно-канализационного хозяйства, сформулированы проблемы развития инфраструктуры водоснабжения и водоотведения по модели государственно-частного партнерства, с учетом специфики ВКХ предложены схемы привлечения долгосрочных финансовых ресурсов в модернизацию и развитие объектов водоснабжения и водоотведения.

Current statement of water supply and sewage enterprises economy has been considered, problems of development of water supply and sewage infrastructure have been formulated according to the model of state-private partnership. Schemes of attracting long-term financial resources into modernization and development of water supply and sewage enterprises have been proposed with taking specificity of water supply and sewage economy into account.

Ключові слова: водопровідно-каналізаційне господарство, модернізація та розвиток інфраструктури водопостачання та водовідведення, державно-приватне партнерство, інфраструктурні облигації.

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується трансформаційними процесами на всіх її рівнях і в усіх галузях. Не винятком є і ЖКГ. Одним із ключових завдань реформування економічних відносин в галузі є створення ринкового середовища. Сьогодні в ЖКГ ринкові відносини майже відсутні, а ринкові механізми не працюють через відсутність конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг, нерозвиненість сучасних форм ефективного управління підприємствами галузі, відсутність у підприємств ЖКГ досвіду підготовки та реалізації інвестиційних проектів. Перешкоджають вирішенню завдань реформи брак власних і бюджетних фінансових ресурсів, їх неефективне розміщення, відсутність дієвого механізму залучення позабюджетних коштів.

Аналіз стану водопровідно-каналізаційного господарства Харківського регіону свідчить про стійкі негативні тенденції: скорочення обсягів надання послуг, зростання витрат, недоотримання доходів та накопичення збитків. За оцінками спеціалістів, значна частина росту витрат виробництва (понад 50%) спричинена браком коштів на оновлення інфраструктури. При значних витратах бюджетних коштів на

реконструкцію та розвиток об'єктів ВКГ продовжується збільшення протяжності ветхих та аварійних водопровідно-каналізаційних мереж, а також втрат води у системах. У ветхому та аварійному стані перебувають 26,8% водопровідних мереж Харківської області (у м.Харкові – 30%), при середньому в країні 33,9% і 44,3% каналізаційних мереж (у м.Харкові – 71%), при середньому в країні 31,8%.

Отже, стан централізованих регіональних систем водопостачання та водовідведення щороку погіршується, а збільшення обсягів спрямованих бюджетних коштів на розвиток і реконструкцію цих систем не підвищує їх надійності, не призводить до зменшення втрат і поліпшення якості послуг. Негативна динаміка стану об'єктів ВКГ свідчить про необхідність формування довгострокової політики розвитку інфраструктури водопостачання та водовідведення та системи її фінансового забезпечення на регіональному рівні.

Дослідження сучасного стану і проблем підприємств ВКГ свідчать, що проблема модернізації та розвитку інженерної інфраструктури водопостачання та водовідведення та формування довгострокових фінансових ресурсів для її вирішення є на сьогодні однією з ключових. Незважаючи на актуальність вирішення цієї проблеми й визнання її на рівні країни в цілому та, зокрема, на регіональному рівні, в науці, на наш погляд, бракує економічних досліджень з цього питання. Питання розвитку інфраструктури водопостачання та водовідведення на засадах державно-приватного партнерства потребує подальшого дослідження. Мають потребу в розробці питання забезпечення стійкої фінансової бази водопровідно-каналізаційних підприємств регіону, пошуку альтернативних небюджетних джерел фінансування розвитку інфраструктури ВКГ.

Таким чином, недостатній ступінь розробки проблеми підтверджує актуальність теми дослідження і необхідність її теоретичного і практичного розвитку, що визначило мету і завдання статті. Метою статті є вивчення проблем розвитку інфраструктури водопостачання та водовідведення на рівні регіону по моделі державно-приватного партнерства та визначення напрямків залучення довгострокових фінансових ресурсів у модернізацію та розвиток об'єктів ВКГ.

Проблемам розвитку ЖКГ, зокрема, підприємств водопостачання та водовідведення, фінансування інвестиційних проектів у ВКГ присвячено дослідження В.Р.Аванесяна, В.П.Токманова, А.Є.Дарєєва, Л.Ю.Рижановської, Ю.В.Слінякова, О.М.Білянського, О.І.Асадчева [2-6] та ін. Наряду з цим, означені проблеми потребують подальшого опрацювання в контексті прийнятих законів України „Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального

господарства на 2009-2014 роки” та „Про житлово-комунальні послуги”.

Відповідно до Закону України „Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки” одним із ключових напрямків реформування галузі є стимулювання приватної підприємницької ініціативи у виконанні завдань розвитку комунальної інфраструктури. Цьому напрямку реформи відповідає принцип розвитку публічно-приватного партнерства у сфері будівництва та реконструкції комунальної інфраструктури.

Публічно-приватне партнерство у сфері водопостачання та водовідведення передбачає спільну участь у реалізації інфраструктурних проєктів у цій сфері влади та бізнесу. На думку експертів, яку ми поділяємо, сектор водопостачання та водовідведення в комунальному господарстві найбільш готовий до цієї форми співпраці, оскільки підприємства водопостачання та водовідведення, як правило, повністю контролюють всі необхідні виробничі активи (водозабори, станції водопідготовки, магістральні мережі водопостачання та каналізації, насосні станції тощо).

Розвиток інфраструктури водопостачання та водовідведення по моделі державно-приватного партнерства на регіональному рівні потребує вирішення наступних основних проблем:

- формування „попиту на інвестиції” з боку власника інфраструктури регіону. Формуванню якісного та кількісного „попиту на інвестиції” перешкоджають: відсутність детальних планів розвитку інженерних комунікацій міст та населених пунктів; відсутність реєстрації прав власності на рівні регіону на лінійні об’єкти інфраструктури і, як наслідок, відсутність достовірної інформації про наявність об’єктів та їх технічний стан;

- оцінки обсягів і структури інвестицій. Головною перешкодою для цього є брак „якісних замовників” та „якісних виконавців” реінженірингу інфраструктурних систем водопостачання та водовідведення;

- визначення джерел фінансування інвестицій. Відсутній сформований інститут „кваліфікованого державного спільного інвестора”. Формування цього інституту потребує удосконалення нормативно-законодавчої бази, яка регулює статус та правоздатність „державних спільних інвесторів”, включаючи механізми розподілу та мінімізації специфічних ризиків, пов’язаних з реалізацією інфраструктурних проєктів, а саме: ризиків довгостроковості інвестицій, ризики регулювання операційної діяльності об’єктів інфраструктури водопостачання та водовідведення, ризики відсутності/обмеження прав власності на результати інвестицій;

- визначення джерел повернення інвестицій. Участь приватного капіталу в інфраструктурних проектах обмежується вітчизняною методологією та практикою економічного регулювання ціноутворення та вилучення об'єктів інфраструктури з цивільного обігу;

- оцінки ефективності інвестиційних планів. На сьогодні на рівні регіону відсутня система та методика моніторингу цільових показників ефективності інвестиційних проектів у модернізацію та розвиток інфраструктури водопостачання та водовідведення. Невирішеними залишаються питання формування нормативно-технічної бази в сфері експлуатації об'єктів водопостачання та водовідведення з урахуванням сучасного рівня розвитку технологій; забезпечення права інвестора на „операційну ефективність від реалізації інвестицій” через існуючу методологію короткострокового регулювання ВКГ, впровадження практики цільових показників та обов'язкових контрактних відносин з приватними операторами.

Розвиток державно-приватного партнерства в сфері водопостачання та водовідведення на регіональному рівні може бути реалізований наступними схемами:

Варіант перший. Контракт 1:1. Передбачає укладання договору між адміністрацією регіону та однією приватною компанією. Адміністрація регіону на конкурсній основі обирає приватну компанію, з якою заключає два договори: договір довгострокової оренди об'єктів інфраструктури водопостачання та водовідведення з метою надання споживачам відповідних послуг (функції оператора), та інвестиційний договір модернізації та розвитку систем водопостачання та водовідведення (функції інвестора). Компанія об'єднує функції оператора та інвестора: отримує плату за надані послуги, від свого імені залучає боргове фінансування для цілей реалізації інвестиційної програми, за цільовими показниками послуг добивається якісного поліпшення їх надання, а також підвищення надійності систем та доступності послуг для кінцевого споживача. Адміністрація регіону регулює діяльність компанії шляхом встановлення тарифів та контролю цільових показників діяльності.

Варіант другий. Декілька приватних партнерів. Передбачає відносини між адміністрацією регіону та декількома приватними компаніями. При цій формі створюються окремі інвестиційна та операторська компанії. Інвестиційна компанія від свого імені здійснює інвестиції, керує ними і здає операторській компанії об'єкти, створені в результаті інвестиційної діяльності. Операторська компанія здійснює експлуатацію систем водопостачання та водовідведення і надає відповідні послуги споживачам. Адміністрація регіону контролює оператора через

тарифну політику, інвестора – через інвестиційний договір.

Варіант третій. Декілька приватних та публічних партнерів. Зі сторони публічного партнера виступають Інвестиційний фонд України, Харківська обласна адміністрація. Зі сторони приватного партнера виступає: ініціатор інвестиційного проекту, який формує капітал інвестиційної компанії; інвестиційна компанія, яка за рахунок власних і позикових коштів фінансує створення об'єктів інфраструктури, які здає в оренду операторській компанії; операторська компанія, яка орендує об'єкти інфраструктури і надає кінцевим споживачам послуги водопостачання та водовідведення.

Проекти з модернізації та розвитку інфраструктури водопостачання та водовідведення регіону одночасно характеризуються високою соціальною значимістю і низькою рентабельністю, що часом переходить у збитковість. Відмінною рисою цих проектів є те, що в результаті їх реалізації створюваний/відновлюваний об'єкт не переходить у приватну власність, що через відсутність гарантій для інвестора обмежує інвестиції в ці проекти.

У світовій практиці фінансування проектів з розвитку інфраструктури широко використовується такий інструмент, як інфраструктурні облігації, які можуть бути корпоративними та муніципальними цільовими.

Корпоративні інфраструктурні облігації (Казахстан, Австралія, Росія) випускаються приватними суб'єктами господарювання для фінансування інфраструктурних проектів, що вимагають значних витрат. До них належать саме проекти з модернізації інженерної інфраструктури. Такі облігації використовуються інвесторами в умовах державно-приватного партнерства для залучення коштів у проект, характеризуються низькою прибутковістю й тривалим строком обігу, як правило, мають державні гарантії або поручництво третіх осіб по виплаті відсотків.

Муніципальні цільові облігації (США, Індія, Чилі) – облігації, випуск яких здійснює орган місцевого самоврядування і які мають цільове використання коштів.

Облігації належать до числа цінних паперів, які припустимо відповідно до українського законодавства використовувати для рефінансування при реалізації інфраструктурних проектів [1]. Однак українське фондове законодавство не містить в арсеналі законодавчо визнаних цінних паперів „інфраструктурні облігації”.

Для фінансування розвитку інфраструктури водопостачання та водовідведення на регіональному рівні за допомогою інфраструктурних облігацій потрібні наступні кроки:

- внесення змін до Закону України „Про цінні папери та фондовий ринок” з метою введення в обіг інфраструктурних облігацій;
- на регіональному рівні розробки механізму випуску та розміщення інфраструктурних облігацій.

Запропоновані заходи дадуть можливість на рівні регіону:

- створити сприятливі умови для накопичення довгострокових інвестиційних ресурсів з метою модернізації та розвитку інфраструктури водопостачання та водовідведення, у тому числі за рахунок позабюджетних коштів;
- провести комплексну модернізацію і технічне переоснащення підприємств водопостачання та водовідведення;
- зменшити до рівня експлуатаційної безпеки зношеність основних фондів ВКГ регіону та витрати і втрати під час виробництва (надання) послуг.

1. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України №3480-IV від 23.02.2006 р. <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Білянський О.М., Асадчев О.І. Концепція державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання у сфері житлово-комунального господарства // Матеріали міжнародного конгресу «Інституційні та технічні аспекти реформування житлово-комунального господарства». – К., 2005. – С. 11-16.

3. Дареев А.Е. Повышение инвестиционной привлекательности организаций ЖКХ // ЭКО. – 2007. – № 2. – С.147-153.

4. Рыжановская Л.Ю. Повышение роли финансового рынка в мобилизации и эффективном использовании инвестиционных ресурсов // Финансы и кредит. – 2005. – №6. – С.19-34.

5. Слиняков Ю.В. Проблемы жилищно-коммунального хозяйства и возможные пути их решения // Микроэкономика. – 2009. – № 2. – С.151-157.

6. Токманов В.П., Аванесян В.Р. Инвестиционные возможности жилищно-коммунального хозяйства // ЖКХ. – 2007. – №2. – С.8-14.

Отримано 30.09.2010

УДК 351.824.11

В.Є.ЮРКО

Харківська національна академія міського господарства

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Проаналізовано стан реформування житлово-комунального господарства, проблем його державного регулювання, бюджетно-податкової політики в аспекті фінансового оздоровлення. Обґрунтовано необхідність стабілізації фінансового становища житлово-комунальних підприємств, їх ефективної та прибуткової діяльності як однієї з головних аспектів успішного розвитку економіки України.

Проанализировано состояние реформирования жилищно-коммунального хозяй-